

Særlige pligtforhold i den internationale strafferet

af ph.d.-studerende Lene Ravn

I vrømmelen af kriminalpolitiske debattemner skiller to temaer sig ud. Emnerne er alvorlige: Seksuel omgang med børn og lemlæstelse af pigers kønsorganer. Det, som adskiller dem fra diskussionen af anden kriminalitet, er muligheden for at omgå de danske forbud ved at rejse til et andet land, hvor sådanne handlinger er tilladt eller ikke retsforfølges, udføre dem dér og derpå vende tilbage til Danmark. De skræmmebilleder, som males for vort indre øje, er den midaldrende mand, som på turistrejse til Østen har sex med prostituerede børn, og de – fortrinsvis afrikanske – indvandrersforældre, som får deres døtre omskåret under familiebesøg i det oprindelige hjemland.

Disse emner var temaet for drøftelser i Folketinget i 1996/97 i forbindelse med et forslag til folketingsbeslutning om sexturisme (B 45)¹ og et lovforslag om kvindelig omskæring (L 65 § 2).² Begge for-

¹ *Sexturisme*. Den 29. oktober 1996 fremsatte medlemmer af Venstre og Det konservative Folkeparti forslag til folketingsbeslutning (B 45) om straf for seksuelt misbrug af børn i udlandet "på samme måde, som hvis handlingen var foretaget i Danmark, selv om gerningen ikke er strafbar i det land, hvor den er begået". Efter første behandling (21.11.96) henvistes beslutningsforslaget til retsudvalget, som ikke nåede at afgive betænkning inden sommerferien.

² *Kvindelig omskæring*. Et forslag til folketingsbeslutning (B 109) om straf for omskæring af kvinder blev fremsat af medlemmer af Dansk Folkeparti i foråret 1996 (12.3.96). I retsudvalgets betænkning (14.5.96) indstilledes forslaget til forkastelse, men bortfaldt i øvrigt på grund af sommerferien.

I den følgende samling fremsatte medlemmer af Det konservative Folkeparti, Fremskridtspartiet og Dansk Folkeparti et lovforslag (L 65) om forbud mod omskæring af kvinder (14.11.96). Forslaget indeholdt en bestemmelse om, at danskere og her bosatte kunne straffes, "uanset om handlingen er strafbar i det land, hvor handlingen er begået" (§ 2). Ved tredjebehandling forkastedes lovforslaget med 48 stemmer for og 62 stemmer imod. – Under forhandlingerne lovede justitsministeren at fremkomme med en redegørelse i den kommende folketingssamling blandt andet om det spørgsmål, som knytter sig til det dobbelte strafbarhedsprincip.

slag indebar opgivelse af kravet om dobbelt strafbarhed, jfr. straffelovens § 7, med henblik på at gøre danskeres og her bosattes seksuelle misbrug af børn og omskæring af piger i udlandet strafbar i Danmark, uanset om noget tilsvarende ville være tilladt i gerningslandet. Under folketingsdebatten fremhævede justitsministeren, at sex med børn og omskæring af piger, samt medvirken hertil, som finder sted i udlandet, kan straffes i Danmark efter hjemkomsten – dette dog under forudsætning af, at handlingerne også er strafbare i det pågældende udland. ”Princippet om dobbelt strafbarhed er ... et rigtigt princip, der er tænkt som beskyttelse af hvert enkelt lands borgere. Vi har også en væsentlig interesse i, at handlinger, som er helt lovlige her i landet, ikke straffes, hvis en af vore medborgere, en dansker, rejser til udlandet. Og skal vi kræve det af andre, så har de selvfølgelig også ønsker til os.”³ Justitsministeren afviste en generel ophævelse af det dobbelte strafbarhedsprincip, men var dog villig til at overveje spørgsmålet konkret efter klarlæggelse af konsekvenserne. Løftet om en redegørelse gentoges i Statsministerens åbningstale i Folketinget i oktober 1997. Kort tid efter fremsattes et nyt beslutningsforslag om straf for indgåelse af bigamisk ægteskab i udlandet (B 62).⁴

1 Denne artikels formål

Den pågående folketingsdebat afspejler en hidtil uset interesse for dansk strafferets virkekreds, den såkaldte internationale strafferet. Denne artikels ærinde er ikke at bidrage med forslag til, hvorledes den alvorlige kriminalitet, som danner anledning til debatten, modvirkes via socialpolitiske eller andre tiltag. Formålet er at belyse nogle af de retlige figurer, som indgår i debatten og dermed bidrage til afklaring af deres indbyrdes rollefordeling.

³ FT 1996/97 Forh. s. 2215.

⁴ B 62 om straf for bigami begået i udlandet blev fremsat den 13. november 1997 af Dansk Folkeparti. FT Till. A 1595 f.

2 Dansk international strafferet – dobbelt strafbarhed

Indholdet af den internationale strafferets kernebestemmelser har ikke været ændret siden straffelovens vedtagelse. Retsområdet som sådan har undergået meget store ændringer efter Anden Verdenskrig, især som følge af Europarådets arbejde på dette felt. Det internationale samarbejde har afspejlet sig i adskillige lovændringer, som imidlertid ikke har berørt de grundlæggende principper. Det er således muligt på én gang at konstatere, at dansk international strafferet er up-to-date som et smidigt instrument i det internationale samarbejde om bekæmpelse af kriminalitet – så langt som det er nået – og samtidig påpege, at straffelovens ordning indeholder overlappings og kompromisser, som kom ind i straffeloven i begyndelsen af dette århundrede, og som hverken har været debatteret eller er blevet løst siden.

Reglerne om dansk strafferets anvendelsesområde findes i straffelovens §§ 6-12. Reglerne afgrænser dansk jurisdiktionskompetence over for udlandets. De forventes at overholde den almindelige folkerets krav til staternes jurisdiktionsudøvelse, hvilket navnlig vil sige et krav om ikke at blande sig i andre staters interne affærer, *princippet om ikke-intervention*, jfr. straffelovens § 12. Udgangspunktet er, at de almindelige strafformål styrer retsanvendelsen på samme måde, hvad enten den strafbare handling er begået i Danmark eller i udlandet. Man kan således ikke forestille sig, at retsforfølgning i Danmark for udlandshandlinger skulle tjene formål, som ikke kan bære retsforfølgning for en indenlandsk forbrydelse. Efter almindelig retsopfattelse begrundes strafanvendelsen først og fremmest i præventive hensyn, dvs. i forebyggelse af kriminalitet. Det betyder, at *beskyttelseshensyn* er den overvejende begrundelse for anvendelse af dansk strafferet, hvad enten en strafbar handling er begået her i landet eller i udlandet.⁵ Hertil kommer nogle supplerende hensyn, som udspringer af det internationale samarbejde om retsforfølgning af forbrydelser, for eksempel i den situation, at en lovovertræder, være sig dansker eller udlænding, ikke kan udleveres til gerningslandet.

⁵ Se f.eks. diskussionen hos Carl Torp: *Den danske Strafferets almindelige Del*. København 1918 (1905), s. 106 f.

Det nævnte har betydning for opfattelsen af den funktionsdeling ("tilknytningsprincipperne"), som eksisterer mellem de vigtigste af straffelovens internationalretlige bestemmelser. Der tænkes især på bestemmelserne vedrørende indenlandske forbrydelser i § 6, nr. 1, og § 9 og udlandsforbrydelser i § 7, stk. 1, nr. 2, og i § 8, nr. 1 og 2. Medens §§ 6, 8 og 9 klart er motiveret i beskyttelseshensyn, ansås *det aktive personalprincip*, jfr. § 7, i tidligere ret for at være begrundet i den lydighed, som det antoges, at danskere og her bosatte skyldte den danske stat under ophold i udlandet. Denne opfattelse er nu forladt.⁶ Ligesom fremmede under midlertidigt ophold her i landet er underlagt dansk straffemyndighed, har danskere pligt til at overholde straffelovgivningen i det udland, hvor de opholder sig. Når straffeloven ikke desto mindre giver adgang til at straffe danskeres udlandsforbrydelser, skyldes det *solidaritets-hensyn* over for gerningslandet: Danmark udleverer normalt ikke sine borgere til strafforfølgning i udlandet. Da eventuelle forbrydelser i udlandet dog ikke af den grund bør lades ustraffede, er der adgang til retsforfølgning ifølge dansk strafferet. Dette understreger imidlertid erkendelsen af, at § 7, stk. 1, nr. 2, *forudsætter, at den udenlandske straffelovgivning er overtrådt*, samt – naturligvis – at der er en tilsvarende dansk straffebestemmelse, som kan anvendes på forholdet. *Den dobbelte strafbarhed er således en ufravigelig betingelse* i forbindelse med danskeres og her bosattes forbrydelser i en anden stat. Dette udtryktes således af straffelovkommissionen i betænkningen fra 1923:⁷

Straffens Formaal er ikke at frembringe en formel Lydighed mod Retsbudene, men at beskytte Samfundsinteresserne, og Spørgsmaalet maa derfor blive, i hvilket Omfang Statens Interesser kræver Lydighed af dens Borgere mod Retsbudene, naar Borgerne er i Udlandet. I første Række kommer her i Betragtning, at Staten i Almindelighed ikke indlader sig paa at udlevere sine egne Statsborgere og derfor af Hensyn til den fremmede Stat og af Hensyn til sig selv maa paatage sig at straffe for visse Handlinger, begaaede af saadanne i Udlandet. Disse Betragtninger kan dog ikke føre videre

⁶ Begrundelsen for § 7 blev ved lovens fremsættelse i Folketinget i 1924 (FT 1924/25 Till. A. sp. 3276) udtrykt således: "Dernæst udstrækker § [7] den paa Personalprincippet støttede Jurisdiktion over danske Undersaatter, der i Udlandet har begaaet Forbrydelser, noget videre end Straffeloven [af 1866], særlig ud fra den Betragtning, at Staten i almindelighed ikke indlader sig paa at udlevere sine egne Statsborgere og derfor af Hensyn til den fremmede Stat og til sig selv maa paatage sig at straffe for visse Handlinger begaaede af saadanne i udlandet."

⁷ *Betænkning afgiven af Straffelovkommissionen af 1917*. København 1923. Motiverne sp. 18.

end til kun at anvende Straf, hvor Handlingen ogsaa er strafbar efter det Lands Lovgivning, hvor den er begaaet

Brugen af § 7 forudsætter også, at der er tale om en forbrydelse, som ikke 'kender grænser', dvs. en international forbrydelsestype.⁸ Sidstnævnte spørgsmål volder imidlertid ingen problemer i forbindelse med de i denne sammenhæng omtalte alvorlige personkrænkelser.

3 Udviklingen i jurisdiktionsreglerne – realprincippet

I indledningen fremhævedes justitsministerens udtalelser under folketingsdebatten om, at sex med børn og omskæring af piger (og medvirken hertil), som fandt sted i udlandet, kunne straffes i Danmark efter hjemkomsten, såfremt handlingerne også var strafbare i det pågældende udland. Jurisdiktionsadgangen er i den situation straffelovens § 7. Dette udløste Folketingets interesse for, om sådanne forbrydelser også ville kunne retsforfølges efter dansk ret, hvis tilsvarende handlinger var *lovlige* i det pågældende udland, eller hvis det udenlandske straffniveau efter dansk opfattelse var for lavt.⁹ Selv om det formentlig er få lande – om nogen, som ikke har en lovgivning, som tilfredsstiller dansk retsfølelse på disse punkter, er det åbenbart, at spørgsmålet om *anden* jurisdiktionsadgang end § 7 er det teoretisk interessante spørgsmål. Et vigtigt spørgsmål i den forbindelse er *omgælsesproblematikken*: I hvilket omfang er det efter gældende ret muligt at 'omgå' dansk lovgivning ved at begå forbrydelser i udlandet uden risiko for retsforfølgning efter hjemkomsten? Og i hvilket omfang bør noget sådant være muligt?

Det er givet, at § 7 løser jurisdiktionsproblemet i tilfælde, hvor den danske interesse i retsforfølgning er lige så stor som den pågældende udenlandske. I tilfælde, hvor Danmarks interesse er større eller, hvor Danmark alene har interesse i retsforfølgning, må jurisdiktionen efter gældende ret støttes på § 6, jfr. § 9, eller § 8, nr. 1

⁸ Der skelnes i teorien mellem *universelle* love og *territoriant* eller *nationalt* begrænsede love. Se herom s. 75 ff. i: Oluf H. Krabbe: *Borgerlig Straffelov af 15. April 1930, udgivet med kommentarer*. 4. udgave under medvirkning af Carl Rasting. København 1947. Se også s. 114 ff. i: Stephan Hurwitz: *Den danske Kriminalret, Almindelig Del*. 4. Udgave ved Knud Waaben. København 1969.

⁹ I et sådant tilfælde skal den mildeste straf anvendes, jævnfør straffelovens § 10, stk. 2.

eller nr. 2. Disse bestemmelser tjener til at varetage danske interesser uden hensyn til hverken lovovertræderens nationalitet eller udenlandsk lovgivning. Begrundelsen for den uindskrænkede jurisdiktionsadgang er, at udlandet ikke kan forventes at varetage særlige danske interesser. Som indledning til en analyse af bestemmelsernes dækningsområde er der grund til at se nærmere på tilblivelsen.

3.1 Før straffeloven af 1866

I 1800-tallet indtil straffeloven af 1866 gik hovedreglen om straffelovens anvendelsesområde ifølge A. S. Ørsted ud på, at "Forbrydelser, udøvede udenfor Statens Territorium, kunne ordentligviis ikke blive ansete efter vor Lov".¹⁰ Grundsætningen gjaldt dog ikke undtagelsesfrit, idet der måtte gøres undtagelse "for det Tilfælde, hvor en dansk Undersaat i Udlandet har begaaet en Forbrydelse mod selve sit Fædreneland eller Nogen af dets Medlemmer."¹¹ Det fremgår af Ørsteds udsagn, at straffelovgivningens anvendelse på udlands-handlinger var begrænset til et snævert område, nemlig statsborgernes krænkelse af statens fred og sikkerhed og krænkelse af medborgere. Heri var Ørsted enig med tidens øvrige strafferetsteoretikere, Bornemann og Algreen-Ussing.¹²

Bornemann nævnte fire undtagelser fra princippet om at være undergivet fremmed strafferet under udlandsophold: 1) Handlinger, som iværksattes for at eludere (dvs. omgå) danske love (f.eks. ulovligt ægteskab), 2) umiddelbare krænkelse af statshøjheden, 3) *krænkelser af særlige pligtforhold til det offentlige eller til private personer* (f.eks. ægtemænds utroskab i udlandet), samt 4) *forskrifter, som ifølge lov skulle iagttages under rejser i udlandet*. Som støtte for teorien henvises blandt andet til Danske Lovs bestemmelser vedrørende indgåelse af ulovligt ægteskab uden for riget (DL 3-16-9-8), ulovlig

¹⁰ A.S. Ørsted: *Eunomia*, Fjerde Deel. Kjøbenhavn 1822, s. 81.

¹¹ *Eunomia*, Fjerde Deel, s. 83.

¹² T. Algreen-Ussing: *Haandbog i den danske Kriminalret*. Første Deel. 3. Udgave, Kjøbenhavn 1841, s. 43.

F.C. Bornemann: *Samlede Skrifter. Tredje Bind: Forelæsninger over den danske Criminalrets almindelige Deel*. Udgivet posthumt i Kjøbenhavn 1866, s. 35 ff. – Bornemann havde i øvrigt afgørende indflydelse på udformningen af den almindelige del af straffeloven af 1866, hvilket ikke fremgik af forarbejderne. Det nævntes derimod af professorerne Aagesen og Goos i for-talen til den posthume udgave af Bornemanns Samlede Skrifter.

hvervning i udlandet (DL 6-4-3) og konvertering til katolicisme (DL 6-1-1).

3.2 Straffeloven af 1866

Udgangspunktet for ordningen af den internationale strafferet i straffeloven af 1866 var ifølge motiverne fastholdelse af, at "der efter Sagens Natur ikke kan tillægges Staten nogen Strafferet over Personer, som ikke ere forpligtede til at adlyde dens Love".¹³ Der var ingen hjemmel til at retsforfølge udlændinge, medens dansk strafferet kunne bruges på danskeres udlandsforbrydelser i temmelig vidt omfang. Ifølge lovens § 5, stk. 1, straffedes særlige tilfælde af danskeres forbrydelser i udlandet som for eksempel statsforbrydelser, falskmøntneri og fornærmelse af dansk embedsmand i udlandet. Embedsmænds strafbare udlandshandlinger omfattedes derimod af § 5, stk. 2. Under stk. 2 inddrogtes endvidere andre strafbare pligtkrænkelser over for personer i hjemlandet, som for eksempel kunne bestå i en ægtemands forsyndelse mod troskabspligten.¹⁴ § 6 var en opsamlingsbestemmelse, betinget af Justitsministeriets tiltalebeslutning, hvorefter undersøgt i øvrigt kunne retsforfølges for udlandsforbrydelser. Meningen med § 6 var at muliggøre afstraffelse af danskeres meget alvorlige forbrydelser efter hjemkomsten fra udlandet. Straf i medfør af denne bestemmelse var begrundet i hensyn til statens egen sikkerhed; ifølge motiverne afvist udtrykkeligt det internationale solidaritetshensyn, som påbød retsforfølgning, hvis udlevering ikke kunne tillades (grundsætningen 'aut dedere aut judicare').¹⁵

Herudover fandtes en bestemmelse i § 4:

Dersom nogen her hjemmehørende Undersaat for at omgaae en her gjældende Forbudslov uden Kongerigets Grændser iværksætter den ved Loven under Straf forbudne Handling, skal han ansees, som om han havde begaaet den her i Landet.

Motiverne gav ingen særlig begrundelse for omgængelsesbestemmelsen i § 4. Den ansås for at stemme med "Forholdets Natur saavel som

¹³ *Udkast til Straffelov for Kongeriget Danmark* udarbejdet af den under 22de Februar 1859 allerhøiest nedsatte Kommission. Kjøbenhavn 1864. Motiverne s. 11.

¹⁴ Motiverne s. 12.

¹⁵ Motiverne s. 12.

med den nugældende danske Ret, jfr. Frd. 30te Marts 1827 § 2".¹⁶ – Den nævnte forordning afskaffede landsforvisningsstraf for indgåelse af ulovligt ægteskab uden for rigets grænser, jævnfør DL 3-16-9-8.

3.3 Straffeloven af 1930

1930-loven moderniserede afsnittet om strafferettens stedlige og personelle anvendelsesområde, hvilket på det tidspunkt allerede var sket i en lang række europæiske stater. Baggrunden var den kritik af 1866-loven, som blev fremsat af Carl Goos¹⁷ og Carl Torp.¹⁸

Goos' standpunkt var endnu, at begrundelsen for statens straffemyndighed i forbindelse med handlinger, som var begået på eget territorium eller i udlandet, skulle søges i undersåtternes lydighedspligt. Hans bidrag til moderniseringen bestod først og fremmest i en grundig analyse af, hvornår statens straffemyndighed "efter Forholdets Natur" var begrundet, herunder en begrebsmæssig adskillelse af overtrædelse af *egen* strafferet fra *udenlandsk* strafferet og en erkendelse af, at "Beskyttelsessynspunktet fører ... til en territorial Virkekreds for Straffelovene", idet det lægger "Vægten, ikke paa, hvor Angriberen er, men paa, hvor den krænkede er".¹⁹

Efter Goos' opfattelse burde straffemyndigheden med hensyn til overtrædelse af statens egne love i udlandet omfatte²⁰ særlige forbrydelser begået i fremmed stat, nemlig overtrædelser af a) de undersåtlige pligter (f.eks. statsforbrydelser), b) *særlige pligter over for private, som påhvilede i henhold til lov*,²¹ samt c) *love, som det særlig under straf var pålagt at iagttage i udlandet*. Goos mente videre, at staten kun kunne udøve straffemyndighed med hensyn til borgernes overtrædelse af andre staters love under udlandsophold, såfremt handlingen var strafbar såvel efter hjemstatens som den pågældende fremmede stats love.²²

¹⁶ Motiverne s. 9.

¹⁷ Carl Goos: *Den danske Strafferet. Første Del: Indledning til den danske Strafferet*. København 1875, s. 207 ff.

¹⁸ Carl Torp: *Den danske Strafferets almindelige Del*. København 1918 (1905), s. 104 ff.

¹⁹ Goos s. 216.

²⁰ Goos s. 238 f.

²¹ Goos s. 224 f.

²² Goos s. 230 og s. 239.

Derimod var Goos stærkt kritisk over for 1866-lovens § 4 om omgåelse af en dansk forbudsnorm i udlandet. Efter Goos' opfattelse kunne der ikke være tale om 'omgåelse' af et forbud, som ikke havde forbindende kraft på det pågældende sted. Reglen i § 4 gav kun mening under beskyttelsessynspunktet, dvs. at reglen i så fald måtte indskrænkes til tilfælde, hvor der kunne konstateres en virkning her i riget.²³ Til støtte for den fortolkning henvistes til, at en regel svarende til § 4 fandtes i tidligere ret før 1866, og at den netop angik tilfælde, hvor der kunne konstateres en virkning i hjemstaten (jfr. ovenfor vedrørende Danske Lov 3-16-9-8 om strafbarheden af ægteskaber i forbudte slægtskabsforhold). Goos' fortolkning af § 4 blev senere støttet af Torp.²⁴

Carl Torp kaldes ikke uden grund for straffelovens fader. Det gælder også udformningen af den internationale strafferet, hvis ordlyd (bortset fra § 8, nr. 2, og senere tilføjelser) stort set hidrører fra ham i betænkningen af 1917. Torp var i modsætning til tidligere teori tilhænger af beskyttelses- eller realprincippet, som hjemler dansk jurisdiktionskompetence over for angreb på særlige danske interesser i udlandet, som ikke er beskyttede ifølge udenlandsk lovgivning. Torp fandt, at formuleringerne i den nuværende § 8, nr. 1, udtømte behovet for retsforfølgning i Danmark i medfør af dette princip. I straffelovkommissionens betænkning af 1923 blev der imidlertid indføjet yderligere en bestemmelse af denne karakter, § 8, nr. 2.

Torp var også – i lighed med tidligere teori – tilhænger af den såkaldte handlingsteori, hvorefter en handling's strafbarhed afhænger af *gerningsstedets* ret, i modsætning til stedet, hvor *virksomheden* indtræder. I denne henseende blev Torps opfattelse imidlertid underkendt. Da Justitsministeren i 1924 fremlagde straffelovforslaget i rigsdagen indeholdt det en helt ny bestemmelse herom.²⁵ § 9 bevirkede en reel udvidelse af territorialprincippet i § 6 til at omfatte stedet for virksomhedens indtræden. Bestemmelserne i § 6 og § 9 udgør tilsammen det såkaldte *ubiquitetsprincip*, som betyder, at strafbare handlinger i medfør af territorialprincippet kan retsforfølges såvel

²³ Goos s. 226 f. Og s. 264 f.

²⁴ Torp: *Almindelig Del* s. 112, note 18, og s. 146 f.

²⁵ RT 1924/25 Till. A. 3276.

dér, hvor handlingen er begået, som dér, hvor følgen indtræder.²⁶ Resultatet er, at dækningsområdet for § 8, nr. 1 og 2, og § 9 er sammenfaldende, i det omfang forbrydelser, som falder ind under § 8, nr. 1 eller 2, efter gerningsindholdet har virkninger for den danske stat eller personer eller ting i Danmark.

Straffeloven fordelte således den internationale strafferet på tre hovedtilknytningsprincipper: ubiquitetsprincippet (§ 6, jfr. § 9), personalprincippet (§ 7) og beskyttelses- eller realprincippet (§ 8, nr. 1 og 2). Det betød (i store træk), at Danmark kunne retsforfølge 1) strafbare handlinger, som var begået inden for rigets grænser, eller hvis virkning udfoldedes her, 2) egne statsborgeres og her bosattes handlinger begået i udlandet, såfremt de var strafbare efter pågældende udlands og dansk strafferet, og endelig 3) visse udlandshandlinger, som – uanset gerningspersonens nationale tilhørsforhold – særligt krænkede danske interesser.

4 Retsforfølgning i Danmark af udlandsforbrydelser

I det følgende vil de personkrænkelser, som for tiden er i den politiske debats søgelys, blive relateret til straffelovens jurisdiktionskompetenceregler. Dvs. sex med børn i udlandet, omskæring af småpigens kønsdele og bigami. Først drøftes kompetencen under synspunktet: danskeres overtrædelse af udenlandsk straffelovgivning, og derefter under synspunktet: overtrædelse af dansk lovgivning i udlandet. De nævnte forbrydelser drøftes samlet i tilknytning til den enkelte kompetencebestemmelse.

4.1 § 7, stk. 1, nr. 2, om strafbarheden af danskeres udlandshandlinger, for så vidt de også er strafbare efter den dér gældende lovgivning

Som nævnt i indledningen volder forfølgningen af alvorlige lovovertrædelser i typetilfældet ingen problemer – bortset fra bevisproble-

²⁶ Ubiquitet betyder allestedsnærværelse. – Se f.eks. European Committee on Crime Problems: *Extraterritorial criminal jurisdiction*. Council of Europe, Strasbourg 1990, s. 8 f. og Iain Cameron: *The Protective Principle of International Criminal Jurisdiction*. Dartmouth 1994, s. 57 f., 166 ff. og 178.

mer, idet de handlinger, som vi i Danmark opfatter som forbryderiske, i almindelighed også er gjort strafbare i udlandet. I sådanne tilfælde bruges § 7, stk. 1, nr. 2, sammenholdt med § 10, stk. 2, som bestemmer, at straffen ikke må overstige den strengeste straf, som gerningsstedets lovgivning giver adgang til. Princippet om anvendelse af den mildere straf kaldes også 'lex mitior'.

4.2 § 8, nr. 2: "når handlingen krænker en forpligtelse, som det ifølge lov påhviler gerningsmanden at iagttage i udlandet ..."

Bestemmelsen i § 8, nr. 2, om krænkelse af "en forpligtelse, som det ifølge lov påhviler gerningsmanden at iagttage i udlandet", er formuleret af straffelovkommissionen i betænkningen fra 1923. Det spørgsmål, som navnlig rejser sig i denne sammenhæng, er, i hvilket omfang § 8, nr. 2, dækker samme område som den lignende bestemmelse i 1866-lovens § 5, stk. 2, 2. led: "... saa og naar nogen i den danske Stat hjemmehørende Undersaat ved Svig i Udførelsen af et betroet Hverv eller *paa anden efter Kongerigets Love strafbar Maade under sit Ophold i Udlandet krænker nogen mod en i Kongeriget sig opholdende Person paadragen Forpligtelse*".²⁷ Denne bestemmelse må anses for at være en lovfæstelse af de principper, som Bornemann forud for 1866-loven havde gjort sig til talsmand for. Ved afgørelsen af, om straffeloven har indskrænket realprincippet i § 8, nr. 2, i forhold til tidligere ret, giver 1923-betænkningen ikke megen vejledning. Det siges blot, at "Under Nr. 2 falder dels Krænkelser af saadanne Forpligtelser, som det ifølge Lov paahviler en Person at iagttage i Udlandet, f. Eks. Pligter, som i visse Tilfælde paahviler Førelsen af danske Skibe, ... , og dels Krænkelser af en Tjenestepligt overfor dansk Fartøj, f. Eks. ulovlig Rømning, Mytteri m. m."²⁸

Til støtte for, at området for § 8, nr. 2, skal fortolkes som indskrænket i forhold til tidligere ret, taler, at straffeloven – i det om-

²⁷ Forståelsen af ordene "nogen mod en i Kongeriget sig opholdende Person paadragen Forpligtelse" præciseres til at angå tiden for pådragelsen af forpligtelsen. De skal således ikke forstås som et krav om, at personen skulle have ophold i landet på tidspunktet for retskrænkelser. Goos s. 270 og Torp i *Almindelig Del*, s. 149 f. – Se i øvrigt om bestemmelsens fortolkning, herunder om det praktisk vigtige anvendelsesområde: danske skibe på fremmed søterritorium, Goos s. 270 ff.

²⁸ Straffelovkommissionens betænkning af 1923, motiverne sp. 21.

fang § 7 ikke kan bruges – har begræset sin anvendelse på forbrydelser mod danskere, det såkaldte ‘passive personalprincip’, til statsløse områder, jfr. § 8, nr. 3. Dette standpunkt indtages af Hurwitz, som finder, at rene individualkrænkelser kun kan straffes i medfør af realprincippet med hjemmel i § 8, nr. 3.²⁹ Man kan videre sige, at hvis straffelovens fædre havde ønsket at inddrage krænkelse af særlige, lovfæstede forpligtelser over for medborgere i udlandet under § 8, nr. 2, ville der have været grund til at nævne det i lovens forarbejder. Ved at eksemplificere anvendelsesområdet udelukkende med henvisninger til søfarten føres fortolkningen i retning af, at § 8, nr. 2, kræver, at ikke blot forpligtelsens eksistens, men også dens gælden i udlandet, skal fremgå af loven.

Omvendt tvinger ordlyden af § 8, nr. 2, ikke til at indlægge et krav om, at forpligtelsens gælden *i udlandet* skal have særlig lov-hjemmel ud over den blotte konstatering af universel gyldighed.³⁰ I retspraksis har domstolene ikke stillet dette krav, for eksempel i Hansen & Søn-sagen, hvor Højesteret fandt, at danske vognmænd havde pligt til at overholde køre- og hviletidsreglerne under kørsel i udlandet.³¹ Faren ved en vid anvendelse af § 8, nr. 2, består efter min mening i, at det blotte forhold, at en forpligtelse er pålagt i henhold til lov, ikke bør kunne medføre, at en given pligtkrænkelse i udlandet kan retsforfølges i Danmark i medfør af § 8, nr. 2. Hvis der ikke indfortolkes et krav om kvalificering af forpligtelsen, som går ud over selve lovkravet, vil kravet om dobbelt strafbarhed i § 7 kunne blive betragteligt udhulet. Ifølge Waaben skal der ”være tale om et uden for straffebestemmelsen etableret eller i denne forudsætningsvis indbygget *særligt pligtforhold*” (min kursivering).³² Waaben har her indtaget det standpunkt, at straffelovens brug af realprincippet *ikke* er mere begrænset end 1866-lovens. Et videre problem er det at afgøre, hvad udtrykket ‘særligt pligtforhold’ omfatter. Rimelige afgrænsninger vil efter min mening kunne søges i straffelovens an-

²⁹ S. Hurwitz: *Den danske Kriminalret, Almindelig Del*. 4 udg. ved K. Waaben, København 1969, s. 100.

³⁰ Se note 8.

³¹ Ugeskrift for Retsvæsen 1995.9 H.

³² Knud Waaben: *Strafferettens almindelige del, I Ansvarslæren*. København 1993, s. 234.

svarsregler i forbindelse med læren om strafbar undladelse, for eksempel pligter i familieforhold.³³

I en højesteretsdom fra 1992 var der spørgsmål om anvendelse af § 8, nr. 2, i en sag i henhold til straffelovens § 219 om samleje under en institutions ferierejse til Spanien mellem en funktionær og en institutionsoptaget kvinde.³⁴ Jurisdiktionsspørgsmålet kom ikke til rettens afgørelse, men efter Waabens mening ville § 8, nr. 2, kunne anvendes i en sådan situation.³⁵ Toftegaard Nielsen åbner mulighed for at bruge bestemmelsen på incest begået i udlandet under henvisning til forældres pligt til at beskytte barnet mod fysisk og psykisk vold, jfr. lov om forældremyndighed og samvær.³⁶ Toftegaard Nielsen finder endvidere bestemmelsen anvendelig i forbindelse med den (upraktiske, men ikke utænkelige) situation, at en person, som er part i et registreret parforhold, gifter sig i et land, som ikke kender denne samlivsform, og hvor personen derfor behandles som ugift. Brugen af § 8, nr. 2, støttes her på ægteskabslovens § 9 om ægtefællers pligt til ikke at indgå nyt ægteskab, så længe det gamle består.³⁷

Efter min opfattelse vil § 8, nr. 2, være anvendelig i oven-nævnte situationer. Det vil sige, at jeg tilslutter mig, at krænkelse af særlige pligtforhold i relation til enkeltindivider er omfattet af bestemmelsen. Resultatet støttes på, at straffelovens jurisdiktionskompetence udvidedes med realprincippet, som omfatter udlændinge og en vid adgang til at retsforfølge krænkelse af "Interesser, hvis Retsbeskyttelse er territorialt (eller lokalt) begrænset".³⁸ Således beskrev Torp i motiverne § 8, nr. 1, 3. led, som ifølge ordlyden omhandler "... interesser, hvis retsbeskyttelse i den danske stat forudsætter en særlig tilknytning til denne". 3. led fortolkes sædvanligvis i overensstemmelse med motivudtalelsen som en adgang til at retsforfølge udenlandske krænkelse af dansk særlovgivning, som typisk er territorialt begrænset. Da Torp skrev sin straffelovbetænkning, var den

³³ Se om kommissivdelikt ved undladelse hos Hurwitz: *Almindelig del* s. 21 ff.

³⁴ Ugeskrift for Retsvæsen 1992.140 H.

³⁵ Waaben s. 234.

³⁶ Gorm Toftegaard Nielsen i Greve m.fl.: *Kommenteret straffelov, Speciel del*. 6. udg. København 1997, s. 216.

³⁷ Gorm Toftegaard Nielsen i *Kommenteret straffelov, Speciel del*, s. 214.

³⁸ Torp i straffelovbetænkningen af 1917. Motiverne s. 14.

nuværende § 8, nr. 2, imidlertid endnu ikke formuleret. Torp kan således godt have tænkt sig, at 3. led skulle have et videre dækningsområde, nemlig til alle tilfælde, hvor danske særinteresser ikke ville blive tilstrækkeligt tilgodeset ved pådømmelse efter udenlandsk ret. De 'særlige pligtforhold', som her er emnet, kan indfortolkes under ordlyden i § 8, nr. 1, 3. led, idet krænkelsen netop forudsætter en særlig tilknytning til den danske stat, idet forpligtelsen etableres i medfør af dansk lovgivning forud for forbrydelsen.³⁹ Det kan således forekomme tvivlsomt, om dansk jurisdiktionskompetence med hensyn til særlige pligtkrænkelser over for enkeltindivider bør henføres under § 8, nr. 1, 3. led, eller nr. 2, men det er efter min mening tilstrækkeligt begrundet at antage, at 1930-loven ikke har villet udelukke disse tilfælde fra beskyttelse i medfør af realprincippet. Det følger af, at de 'særlige pligtforhold' ansås for omfattede af dansk jurisdiktionskompetence allerede før 1866-loven, jævnfør Borne-mann og Goos, at der i straffelovens forarbejder ikke er taget afstand fra tidligere teori på dette punkt, og at de 'særlige pligtforhold' kan indfortolkes under ordlyden af § 8, nr. 1 og nr. 2.

Det nævnte betyder, at forældre til en pige, som underkastes *omskæring i udlandet*, må kunne straffes som gerningspersoner eller medvirkende i medfør af realprincippet under henvisning til omsorgspligten i lov om forældremyndighed og samvær.⁴⁰

I situationen med *børnesexturisme* afhænger resultatet af, om der forud for forholdet var etableret omsorgspligt for den voksne i relation til barnet i henhold til dansk lov. Hvis der ikke er det, er danskeres eventuelle seksuelle udnyttelse af børn i udlandet en sag for de lokale myndigheder. Dansk straffemyndighed kan ikke begrundes i nationale beskyttelseshensyn i den situation. Dvs. at hvis forholdet ikke kan rammes i medfør af § 7, kan dansk jurisdiktionskompetence kun opstå i medfør af § 8, nr. 5 eller 6 (universalprincippet).

³⁹ Det bemærkes, at § 8, nr. 1, 3. led, ikke kræver direkte lovhjemmel således som § 8, nr. 2.

⁴⁰ Lov nr. 387 af 14. juni 1995 om forældremyndighed og samvær § 2, stk. 2.

4.3 § 9: ”I de tilfælde, i hvilke en handlings strafbarhed afhænger af eller påvirkes af en indtrådt eller tilsigtet følge, betragtes handlingen tillige som foretaget dér, hvor virkningen er indtrådt eller tilsigtet at indtræde”

I bemærkningerne til straffelovforslaget i 1924 begrundedes bestemmelsen med, at den navnlig havde sådanne forhold for øje, hvor handling og virkning ikke faldt sammen, og tilsigtede at åbne mulighed for strafanvendelse i sådanne tilfælde, hvor handlingen var sket i udlandet, men virkningen indtrådt her i landet, og hvor det, såfremt det ubetinget kom an på stedet for handlingens foretagelse, ville være udelukket at anvende dansk straffemyndighed.⁴¹ § 9 bruges på de såkaldte ‘distanceforbrydelser’, hvor den forbryderiske handling er begået, eller forsøgt begået i udlandet. Virkningen kan bestå i forbrydelsens fuldbyrdelse, men også faktiske virkninger omfattes, hvis forbrydelsen teknisk set er fuldbyrdet i udlandet.⁴² Derimod kan ikke enhver virkning begrunde kompetence i medfør af § 9. Kun direkte følger af det strafbare gerningsindhold er omfattede, jævnfør formuleringen: ”... en handlings strafbarhed afhænger af eller påvirkes af en indtrådt eller tilsigtet følge ...”. Følger, som bevirker en forhøjelse af strafferammen, jfr. ordene ”påvirkes af”, vil, hvis de viser sig et andet sted end dér, hvor den strafbare handling i øvrigt blev begået, også være omfattede af § 9.⁴³

Det fælles træk ved de forbrydelser, som er emnet for denne artikel, er, at de alle er begået – og fuldbyrdet – i udlandet. Et af forholdene adskiller sig imidlertid fra de øvrige derved, at man kan påvise strafforhøjende følger, som først viser sig på et senere tidspunkt efter tilbagekomsten til Danmark. Der tænkes på *omskæring af piger*. Det forudsættes, at selve omskæringen har en så indgribende karakter, at straffelovens voldsbestemmelser er anvendelige, jfr. § 245 og § 246. Greve skriver, at ”Under paragraffen [dvs. § 246] hører antage-

⁴¹ RT 1925/25 Till. A. 3276.

⁴² Asbjørn Jensen i Greve m.fl.: *Kommenteret straffelov, Almindelig del*. 6. udg., København 1997, s. 128.

⁴³ Hurwitz i *Den danske Kriminalret*, s. 104, og Asbjørn Jensen i *Kommenteret straffelov, Almindelig del*. 6. udg., København 1997, s. 127.

lig også omskæring af piger”.⁴⁴ Dette må i hvert fald gælde, såfremt der ved omskæringen er fjernet andet og mere end overfladiske hudfolder. I sådanne tilfælde er skaden større end det umiddelbare fysiske indgreb, idet også kønskarakteren og kvindens mulighed for et naturligt kønsliv lider skade. Disse skader indtræder imidlertid efter legemsangrebets umiddelbare fuldbyrkelse, ofte mange år senere ved pigens kønsmodning. Efter min opfattelse vil kvindelig omskæring i givet fald kunne retsforfølges i medfør af straffelovens § 246, jfr. § 9, fordi de videregående skader, som pigen tilføjes på sin kønskarakter, og som viser sig på pigens bopæl i Danmark, betinger anvendelse af strafskærpende følger i henhold til § 246, 2. led.

Den umiddelbare virkning af indgåelse af ægteskab er, at parterne skifter civilstatus fra ugift til gift. Et *bigamisk ægteskab*, som indgås i udlandet, skønt den pågældende allerede er gift eller er part i et registreret partnerskab i Danmark, kan retligt karakteriseres som et adfærdsdelikt, dvs. at fuldbyrdelsen, som er indgåelsen af ægteskabet, og virkningen tidsmæssigt falder sammen på handlingsstedet, dvs. i udlandet.

I det bigamiske ægteskab er der imidlertid en tredjepart, ægtefællen i ægteskab nr. 1 eller den registrerede partner, som samtidig krænkes i en grad, så at den pågældende får ret til at kræve omgående skilsmisse.⁴⁵ Såfremt den første ægtefælle eller partneren befinder sig i Danmark, indtræder således en virkning af det bigamiske ægteskab her i landet, som begrunder dansk jurisdiktionskompetence i medfør af § 9. Resultatet er i overensstemmelse med, hvad Goos og Torp antog vedrørende retsforfølgningen i ældre ret af udenlandsk indgåede ulovlige ægteskaber, jfr. ovenfor med note 23 og 24.

Derimod afgiver turisme med henblik på sex med udenlandske børn ingen holdepunkter for lokalisering i Danmark i medfør af straffelovens § 9.

⁴⁴ Vagn Greve i Greve m.fl.: *Kommenteret straffelov, Speciel del*. 6. udg., København 1997, s. 280.

⁴⁵ Lbkg. nr. 148 af 8. marts 1991 om ægteskabs indgåelse og opløsning § 35, jfr. § 9.

5 Afslutning

Gennemgangen af mulighederne for at retsforfølge visse udlandsforbrydelser i Danmark har belyst rækkevidden af straffelovens jurisdiktionskompetenceregler. Det er blevet vist, at danskeres lovovertrædelser i udlandet – i de omtalte tilfælde – kan retsforfølges her, såfremt lovovertrædelserne også er strafbar efter gerningslandets ret. Dansk strafferet er videre anvendelig, såfremt der består et særligt retsforhold mellem gerningsperson og offer, eller en virkning af den forbryderiske handling kan lokaliseres til Danmark.

Gennemgangen af kompetencereglernes tilblivelseshistorie har imidlertid også vist, at de enkelte bestemmelser var udtryk for kompromisser i tiden før straffelovens vedtagelse. Fra et retspolitisk synspunkt er der derfor grund til at overveje tilknytningsprincippernes indbyrdes vægt og rækkevidde på ny i lyset af nutidens krav til internationalt samarbejde.